

DÉLI BÁB

Szépirodalmi heti lap.

Megjelenik minden pénteken.

Szerkeszti és kiadja: DENGJI JÁNOS.

Előfizetési ára: Egész évre 4 frt. Fél évre 2 frt. Negyed évre 1 frt. — **Szerkesztő és kiadó lakása:** Debreczenben, Varga-utca, 2193. szám alatt.

Tartalom.

1. Vigasztalás. (költ.) S i p o s Somától. 2. Az utolsó felvonás. (beszély) H a m a r Lászlótól. 3. Nagyság a költészetben. (aesthetikai tollvonások) V. S á r f f y Ignácztól. — 4. Mily édes tudni... (költ.) R u d n y á n s z k y Gyulától. 5. Görög művészeti vázlatok. V á r y Gellértől. 6. Gyöngyszemek. A szerkesztő jegyzeteiből. 7. Lapszemle. A r g u s t ó l. 7. Giardinetto. B. A.-tól. 9. Sakkalány. A szerkesztő üzenetei. — 11. Tárca „A nagyerdő”. S u h o g ó tól.

Vigasztalás.

Oh ne csüggedj, szegény szívem,
Bár csalódnod kellett;
Viseld csak te szép szelíden
A reádmért sebeket.
Fájdalmidat titkold inkább,
Semhogy kikaczagjanak
S ne kolduld a vigasz irját,
Melyre csak új köny fakad.

Légy erős te, hisz' az élet
Örök küzködésből áll;
Gondja, ha ma tovaszéled,
A holnappal visszazáll.
Mosoly és köny egymást váltja,
Minden olyan rendbe lép —
S mikor senki még nem várta,
Akkor jó meg a setét!

Ne csüggedj hát, szegény szívem,
Viseld nyugton sorsodat!
S ne nézd más üdvét irigyen,
Ne a boldog álmokat.
Tudtál hinni és szeretni,
Vigaszodra ez legyen;
— De a rideg jégközőnyre,
Az elhullott forró könyre,
Ne emlékezz sohasem!...

Sipos Soma.

AZ UTOLSÓ FELVONÁS.

I r t a : **Hamar László.**

(Folytatás.)

— A váratlanul kötött ismeretség sokkal tartósabb, mint a hajhászott barátság.

— Lementével dicsérik a napot, — szolt Marianna pajkos mosolylyal és eltűnt. Domokos ur pedig szép csendesen hazakullogott.

Amint az előszoba küszöbét átlépte, Brigitta asszony kipirult arczeal, tűzbenforgó szemekkel rögtön előtte termett.

— Lám, lám, miből lesz a cserebogár?! — pattogott a házsártos házi kereszt — megérem, hogy Szentberek Domokos felcsap komédiásnak?

— Megérheti! — volt a rövid válasz.

— Még talán azt is megérem, — folytatta a nyelvélő Sybilla csipőre téve kezeit, — hogy búcsut vesz a kapufelfától s azzal a jöttment leányasszonnyal fog ezután egy söt egy kenyeret enni?!

— Azt is megérheti!

— Láttam, mindent láttam, éppen az ablakban ültem; úgy pislogott a syrén, mint pók a hálójában; hanem jegyezze meg: az a syrén nem fog sokáig pislogni, mert kikaparom mind a két szemét, kikaparom, érti ön? Oh! én igen kérlelhetetlen vagyok, s nem tűrök meg semmiféle szövetkezést!

— De kicsikém, itt szövetkezésről szó sem lehet. Esett az eső s mi mindaketten utban voltunk hazafelé. — Én esernyőmet neki felajánlottam, ő elfogadta, ennyi az egész.

Még sokáig édelgett egymással ily módon a két szeretetreméltó házastárs, de mi ne mulassuk magunkat az efféle böjti predikációkkal, míg a kedélyek lecsilapulnak, míg az ebéd ideje végetér, míg Brigitta asszony nyelvét megpihenteti s fejtét álomra hajtja, — azután pedig kísérik el Domokos urat a szomszédba, hol — hite szerint — azóta Marianna már várakozik is reá.

Szegény nagyságos ur! jobb lett volna önnek Brigitta asszony álma felett örködni, mint a csalfa szive sugalatát követve, folytatni a megkezdett ismeretséget!...

Domokos ur lázas remények közt állapotott meg a kedves küszöb előtt; mondom: a kedves küszöb előtt, miután a határt azon bűvös lépcsőnek

képzelte, melyen ő a pokolból ha nem is a mennyországba, de mindenesetre a paradicsomba juthat.

Eppen bekopogtatni akart az ajtón, midőn belőlről hangok ütötték meg füleit. Megállott tehát és hallgatózott.

Férfiszózat a szobában: „Őn is olyan mint a többi asszony: álnok, csalfa lény!“

Női szózat ugyanott; „Ártatlanul vádolsz!

— Hah ez Marianna! — gondolá magában Domokos ur — kivel beszélhet, talán csak nem kedvesével?! Hátha... hátha!... hm!... hm!...

— Mikor elváltunk ma é. e., — hangzott ismét a férfi szózat — figyelemmel kísértem lépteit. Őn közelített először hozzá, mert ismerte, tudta, hogy az a szegény tatár jó préda fog lenni.

— Andor, ne gyötörj tovább! mindent megvallok — szólt Marianna lágy, zengzetes hangján.

Domokos ur, hogy a vallomásból egy hangot se szalaszson el, jobb fülét a kuleslyukra helyezte.

— Mióta balsorsunk e városba hozott, — kezdé Marianna — főtt ételt nem ettem. Reggel száraz kenyér, délben és este szalonna vagy sülve vagy paprikásan; néha burgonya, egyszer sülve, máskor főve; ime ilyen nyomorult eseségek váltakoztak napi étlapomon!

— Szegény gyermek! — sohajtott Domokos ur szánakozva; ezer szerencse, hogy csonttá nem aszott, ilyen szomorú konyhán!

— Az igazgató már két hó óta nem tud

fizetni, — folytató Marianna — meglásd Andor, ha még sokáig itt leszünk, nemcsak műzsánk fog elveszni aszkórbán, hanem mi is.

— Igaz, igaz!

— No látod! Csoda-e hát ilyen meddő körülmények között, hogy az életfentartási ösztön működni kezdett bennem??

De az eszköz... az eszköz, amelyet választottál!...

— A cél szentesíti az eszközöket! Itt a csábítás kutfeje nem a szív, hanem a gyomor! Mert mikor én e jámbor ördög ellen kivettem a hálót, nem téged akartalak megcsalni, hanem jóhiszemű áldozatomat. Nekem tárczája kellett, nem szerelme.

— Ohó! — mordult fel Domokos ur megbotránkozva; — úgy sejtem, hogy ez a vallo-más engem igen közelről érdekel!...

— Tudtam, — hangzott tovább a színész nő szava, — hogy a tapló, melyet otthon már jó! megsujkoltak, nagyon gyulékony; én hát meggyújtottam, de csupán azért, hogy tüze mellett veled együtt melegedhessem!

— Oh a kigyó! — mormogá a szerelmes ajtóór halkán, — milyen ördög ez az angyal!

— Nem hiszek szavaidnak, — hangzott Andor kemény szózata, — mert hiszen az arany-nak sokkal csábosabb hatalma van, mint a szep-lételen tiszta szerelemnek.

— Esküszöm Andor!

TÁRCZA.

„A NAGY ERDŐ“

— Tavasz képe —

Ami Bécsnek a Práter, Budapestnek a város-
liget, Téglásnak a káposztás-sugarút, az Debreczennek a „nagy erdő“. Már t. i, azon időszakban, midőn a nap nyájas sugarára kibujnak a földből a szolid spenótok és vad versemények.

A tél ellensége a tavasz képnék. Télen a „nagy erdő“ is csak a múlt év szelid napjainak emléke, hová alig vetődik ki néhány nekikeseredett tagja az emberi társaságnak, kik megunták a kaszinóban vesztegetni a kalabriász-csontot vagy szívni a szivar és pipafüsttel garnirozott kávéházi levegőt. Hanem tavasszal és nyáron! Akkor a „nagy erdő“ az a Medina, hová a városi zajtól megriasztott Muhamed menekül, az a Nápoly, melyet látni kell, „e dia móri.“

Dehát tavasz van. Én ugyan nem tudnám, mert az acták tengerén uszva, belefel a prózába a költői lélek. Dehát azért van szabó a világon, hogy

eszébe juttassa az elmerült blazirtságnak a pacirta énekét, a gólya kepelését s a készítendő tavaszi ruha-apparatust — nem azért, mintha olyan nagy kedve volna ő szabóságának tavaszi öltönyökre kibocsátott hitel-részvények vásárlására, de ismeretes lelke előtt azon igazság, hogy midőn az ember tavaszi öltönyre alkudozik, az elmúlt őszi „a n z u g“ árát kifizetni d u k á l.

Igy aztán csak megtöröli a „filiszter“ is a pápa-szemét, eszébejut a rántott csirke savanyu ugorkával s compariál a tényleges vagy reménybeli chignon-hordó „lelkecskémme!“ — hová? Hát a „nagy erdőre“

Hiszzen olyan szép is ott az a hosszú fasor, mely a Péterfi Jakab tanácsnok urról anabaptizált Péterfia végén megkezdődik s tart egészen a fürdőház arczula-táig, hirdetve a természet szépségét s merengő álomba sülyesztve a múlt dicsőségén még lelkesülni tudó ke-belt, melynek önkéntelen eszébejut az a híres sport-bravour, midőn S i m o n y i óbester e fasor között végiglovagolt. Természetesen az a fasor nem volt ak-kor fasor, hanem két oldalról égő láva, lángokban álló száraz rózsza, mely közt az óbester ur átfuttatott

— Csak az igazak esküje hat fel az égbe.

— Istenem! mit kívánsz hát, hogy bebizonyítsam irántadvaló ragaszkodásomat?

— Azt kívánom, hogy inkább száraz kenyeret egyél, mintsem becsületed árán lakmározál; azt kívánom, hogy műzsádat babérral ékesítsd fel, ne pedig gyémántokkal; azt kívánom, hogy Szentbereký Domokost hagyd ott, ahol találtad: az utfélen! . . .

— Hm! nem csalódtam. — mormogá Domokos ur — ennek a fehér Othellonak csakugyan én vagyok szálla a szemében. Ne rettegj jámbor; biztosítalak, hogy ez a vaskörmökkel fegyverzett galamb sem szívemet, sem tárczámat nem fogja immár elrabolni.

És hogy előszóval is megnyugtassa Romeót, belépett a szobába. Mariannát egy borotvált arcú férfiú társaságában találta; Thaliát szolgálta az is, éppen ugy mint Marianna.

Domokos ur megjelenése olaj volt a tüzre. Andor mint bősüzt tigris rohant a látogató elibe s vérbenforgó szemmel ekképen fogadá:

— Farkast emlegetünk, kert alatt jár; hanem jó lesz figyelembe venni, hogy a kertben vadász les a vadra, aki ezelt még sohasem tévesztett!

— Ne oly hevesen, uracsám! tudja ön, kivel beszél?

— Oh igen! egy nábobbal, aki pénzen tud ugyan vásárolni tekintélyt, méltóságot, hirnevet,

juxból, fogadásból, a magyar huszár örök hirnevéért. Ennek a lovaglásnak emlékét őrzi az a most alig zöldelő fasor, melynek lombjai közt ma még alig baktat egy árva fiakker, hanem nyáron robog is s vágat az omnibusz. Na persze lassan.

A kilátás az egész uton a kezdetlegesség bélyegét viseli. Hiányzik a gyalogutról a nyáron elmaradhatlan harczi, az ő szívének döngicsélő angyalával; a lovaknak bátor kormányzója az ő darutollas kalpagával, melyet oly szépen lenget a szellő, hogy majd megpukkad örömeben az ajándékba vásárolt körtit rágicsáló „Zsuzsi lelken.” Hát a labdázásra vonuló diákkompánia, oda kacsintgatva egy csapat varróleány tűzbenéző szemeibe? a Miska inas, ki a Schneider Fánit dudolva robogjon rettegteni a szarkafiuknak pelyhes palotáit? Még ma a közellevő élvezeteken merengenek. Az ut pusztá s a környező szőlős kertekben is csak a tisztogatás foly, itt-ott látva egy pár gyöngéd kezeckét, mely a virulandó virágos ágyat rakja körül zöld hanttal.

Az ismerős fürdőház udvara üres. Egy asztalnál unatkozik csupán egy podegrás hazafi, kinek a sze-

de asszonyt nem; bar egyet nagy nehezen kapott, hanem annak értéke alparin alól áll.

— Hah, uram . . .

— Nemde, megsértettem önt?

— Világos!

— Akkor hát ön elégtételt kíván?

— Mit gondol?! én nem szoktam komédiásokkal verekedni! . . .

Andort erre a méreg ugy előntötte, hogy se nem látott, se nem hallott és ez önkivületi állapotában nyakon ragadta Szentbereký Domokos ur ő nagyságát s ugy kilóditotta az ajtón, hogy a hét vármegyében is tisztelt férfiúnak még a lába sem érte a földet.

— Vigasztalódjék uram, — dörgé utána Andor hősies pathoszsza, ez csak előjátéka egy legújabb drámának; címe: „A komédiás bosszúja . . .” s azzal becsapta az ajtót, hogy még a ház is megrendült belé.

A földön fetregő nábob nagy sokára talpra vergődött.

— Gyalázat! gyalázat! — panaszkodott e szörnyü méltatlanság felett — hanem azért nem sietett vissza a tigris barlangjába, hogy megszámoltsassa azt a kegyetlenviadort. Mit tett tehát? óvatosan körül nézett, ha vajjon nem látta-e valaki önkénytelen „megindulását?” és miután meggyőződött, hogy egy árva szemtanu sem mosolyoghat szomorubalesetén: megindult, de most már saját akaratából.

(Folyt. köv.)

méből látszik, hogy sohasem olvasott egyebet a Pres-sénél. Lakjék jól vele!

— Hé, kellner!

Nem sokára előkerül a bátor Ganymédesz.

— Van-e rántott csirke?

— Igenis, nincs.

— Hát ser?

— Az lesz a jövő héten.

— Hát fürödni lehet-e?

— Lehetni lehet, hanem még nincs minden szoba berendezve, a többit pedig elfoglalták. Ha várni méltóztatik. . .

Már miért ne váránk, hiszen azért vagyunk mi magyarok! Ősapánk is várt, az unokánk is várni fog, mi is várhatunk egy rövid félóraig, mikor aztán pasz-zírt lehet fürödni.

A fürdő ugyan meleg, hanem a szoba hüvös. A kádban felfrissül a test, a kádon kívül náthát kap a fej. Egy pár prüszentésről megérzed a következőket. No de legalább megéheztél, mehetsz az óriási ákác alá, mely alatt márszépapád is bruders chaftozott diák-

NAGYSÁG A KÖLTÉSZETBEN.

(Aesthetikai tollvonások)

V. Sárffy Ignácztól.

„A legfőbb, mit ember tehet, miben egész léte legszebb diadalát üli: a te-remtés.“

Olyan valami megszokott dolog már a költészet-ről írni, mint mikor valaki az utcán „jó napot“ mond kalapbillentve előttünk s mi meg ugyanazon hangon rámondjuk a „fogadj istent.“ Pedig ezen a témán, melyen boldog, boldogtalan megkísérelte már köszörülni tollát, nagyon sok köszörülnivaló anyag maradt még. Mert ennek a témának tárgyát a természeti szépségeknek oly árja veszi még mindig körül, hogy azt kiaknázni az abszurdumok országához tartozik.

Lélektani tapasztalat az, hogy az emberi kedélyre s mivel éppen lélektanról szólnak, vonatkoztassuk, hogy a lélekre, mi sem hat oly erősen megragadólag, mint a költészet; magában rejtve ugyanis a gondolatoknak logikális füződését, elkezdve a nép legalsó rétegén áthaladó daloktól föl egészen a műköltészet bámulatos phassáig; magában foglalván az érzést, az emberek kedélyeinek ezen harmonikai öszhangzásu elemét a természet benyomásaival szemben. Lélektani tapasztalat az, hogy egy műköltemény megalkotása s leginkább ennek olvasása képezi az emberben a nemesebb érzemények s érzetek legióit s különösen a szív szava s a „szép“ ismeretét. Mert az a komoly studium és sznek van teremve csak s annak a léleknek, melynek beható kutatása isten képmásának lehető tökélyesedését czélozza; meg lévén írva ugyanis, hogy „művelődésünket nem csupán a száraz, komoly tudományok vizsgálása fokozza, hanem a szív tárgya is. A lélek ez által igaz, hogy műveltetik, de mellette az a szegény érző szív elfásul s még megérjük, hogy a komoly tudomány komorrá tesz bennünket. A zész előtérbe lép, de csak a szív rovására.“

Szent meggyőződés, hogy az aesthetikai élet ezen legmélyebb kutforrását képező elem az, mely a szívet nemesíteni bírja. Aesthetikai életünknek legfőbb

korában s mely terepélyes ágaival büszkén terjeszkedik az udvar közepén.

Szent isten, a fa nincs sehol! Az udvar tele van ültetve vadgesztenye-fával, melyet „nagy korában tettek más földbe át“, de a szép nagy akác, mely annyi bort és sert látott folyni a hazáért, nincs sehol! Nem kimélték a profán indulatok, a kegyetlen balta neki esett redves derekának s kivágta őt, a multak élő monumentumát, mely alatt annyi vig társaság üdvözölte borizú hangokon a természet szent templomát s annyi ifju házasság és nem házasság pár váltott olvadópillantásokat, míg lombjai közt a szellő dudolt valamit, azt a bizonyos áriát Rigolettóból.* Szegény öreg fa! jó régi ismerős! ha ott sántitanál még régi helyeden, bizony elmondanám neked, mit Beranger mondott vén kabátjának: „Mon vieil ami, né nous separons pas!“

Menjunk tovább! Az erdőbe, a madarak közé, a fű zöld pázsitjára, a balzsamos tavaszi légre!

A balzsamos tavaszi lég tele van köporral, melyet ugyancsak nem kimélnék a t. köműves urasá-

*) Ugye ezt: „Az asszony ingatag?“

Szerk.

momentuma marad a költészet mindaddig, míg ennek ere és érzése ki nem hal: s éppen, mivel érzeményekkel oly valami összeforró ez, mint a philosophiai ok és okozat, okozat és következmény, ha kihál, meg fog szünni vele egyidejűleg az emberi érzelmeket elméletileg felébresztő tárgy, megszűnik az ember, meg maga a költészet is.

Ha philosophiai elfogulatlan álláspontra emelkedve vizsgáljuk ezt a költői természet-országot, két dolog jut eszünkbe: vagy a helyes logikával megegyezőleg és párhuzamban tud haladni az aesthetika is, vagy nem. Mi az első mellett szavazunk a főnebb felhozott okoknál fogva. Mert vajjon a philosophiai tanulmányok helyes felfogására s azoknak türelmes elsajátítására talán nincs is szükség? Van, kimondhatjuk, mert mi magunk is azon helyzetben vagyunk, hogy a költészet és aesthetika mellett, amazt sem mellőzzük. És ez a tapasztalat oly forma meggyőződésre vezet, hogy az előbbinek felébresztésére emez szolgál alapul s emennek kedvelésére a másik, komolyabb utal. Tehát a bölcsészet és aesthetika közt kell lenni ható oknak, következménynek, összefüggőleg mint a lánc; és nem óhajtjuk hinni, hogy bármelyik lett is a kettő közül valaki által tanulmányozva, egyiket a másik rovására használta volna föl eszközüül, sőt ellenkezőleg, párhuzamitva a kettőt használja czélja elérésére.

Ebből kifolyólag az aesthetikai „szép“ és a philosophiai tanulmányok rokonok, melyekben az emberi lénynek mondott állománynak mindkét részére a szívre és lélekre nézve meg van már eleve a képző anyag. Előbbiben a léleknek nagygyá képzése, mi az embert művelté, utóbbiban az érzés ereje, ami az embert emberre teszi.

Azonban ezeknek felhozása mellett ne legyünk egyoldalúak s óhajtánók, hogy t. olvasóink e sorok közül ne olvassák ki azt is egyuttal, hogy a szép fogalmához csakis a költészet útján jutunk. A szép fogalmára vezet minket minden, akár a természetben megjelenő tünemény, akár az ember belső életéből meritett anyag. „Az aesthetika, írja Zsilinszky, kénytelen az egész világot magához ölelni. Némely aesthetikusaink megvetet-

gok, kik hivatva vannak megreperálni a lövelde helyiségnek teli vetkezését. A zöld pázsit még nem mindenütt zöld pázsit s az éneklő madarak helyett inkább ugrál a tavasz első hírnöke, a béka, mely ugyan szinte hangicsál, hanem dicsverseket nem ír hozzá senki. A zöld pázsit is nagyon csalékony, mert a természet elelmes produktuma, a nemes hangya, ugyancsak paró-dizálja a török-szerb vonulást s éppen nem úgy tesz, mint B u n b u m grenerál, hogy ne találkozzunk sehol, hanem találkozzunk vele az orrunkon, a nyakunk közt, a német nadrág allatt — (Lám, mennyivel előnyösebb a magyar nadrág!).

De azért mégis csak zöldel, A szemnek jól esik annyi hó és sár után látni a fűvet. A vén fa emléke, a köporos levegő, a béka és hangya, az in spe rántott csirke és a ser mind nem riasztanak vissza a dicsekedéstől: a zöldben voltam! A zöldben! Hátha még melegebben süt a nap, zölddebb lesz a fű, megsokasodnak a madarak, készen lesz a lövelde s lesz rántott csirke márcziusi serrel. Akkor! Akkor lesz zöld multság!

Suhogó.

ték a természet szépségeit s egyedül a szellemet, az eszmét mondották szépek, mások a realis világban gondolák ezt feltalálni. Némelyek a művészetet csupán eszményítésnek, mások csak természetutánzásnak állították. Leghelyesebben jártak el azok, kik a szép eszméjét lélek t a n i alapon magyarázták; mert a szépet, akár a természetben, akár másban nyilatkozzék, l e l k ü n k t a p a s z t a l j a, az érzi meg.*)

Ez állítások valók s szerző szerint a szépségig mentek azok, kik a szépet csak egyesekben keresték; ellenkezőleg, megvannak az egész mindenségben, sőt csak is itt.

Még a rut fogalma is lehet szép (mert a természet országában ezzel is igen sokszor keli találkozunk) amennyiben azt a természet művészileg hozza létre. Meg van írva, hogy a s z é p m e t a p h i s i k á j á b a n, de sőt magában a művészetben, fontosságra nézve a rut fogalma nem alábbvaló a szépek fogalmánál. A rut nem kevesebb, sőt inkább több módot nyújt a szép előtűntetésére, mint maga a tiszta szép.**)

S habár ezen tétel felállítása úgy látszik ellenkezni egymással, mint az északi és déli sark, melyek egymás mellett soha meg nem állhatnak, mégis magán, a tiszta eszméleten felállított ezen tételnek helyességéről kétség nem marad fenn.

Othellóba, a velencei mórba, beleszeret Desdemóna, ezen eszményi szépségű hölgy, bármint álljon is azon elv, hogy az európai a néger iránt ellenszenvvel viseltetik. Beleszeret, még pedig a szerelem legmagasb fokával s szerelmében meghal. Othelló egy európai előtt rut lehetett, de mert aethetici szempontról nem lön vizsgálva, annak valódi szépsége nem lön felfedezve. Azért mondatja Shakespeare a hölgygyel:

Othellónak lelkében láttam arcját. . . .

(Folyt. köv.)

Mily édes tudni . . .*)

Mily édes tudni, hogy titkos sohajjal
Egy hű rokonszív vágyódik felénk,
Hogy búja értünk s üdve általunk van,
És minden dobbanása a miénk!

Keressük a magányt . . . sok régi emlék
Szívünkbe cseng, mint elhaló zene,
S a szép emlékek tiszta sugarában
Leszáll hozzánk a lányka szelleme.

Nincs aztán többé gondunk a világra,
Mámoros lelkünk mindent elfeled,
S mint félénk vadgalamb, ott röpked, ott leng
A kedves angyal vállai felett.

Hiszen a szív oly egyszerű madárka!
Édes fájdalmat zengő fülmile:
Fészket rak az ábrándok rózsabokrán
S vágyát egy dal, egy érzés tölti be.

S ha fölkereste, megtalálta párját:
Övé örökre! — annak hive lesz:
Együtt maradnak ők, ha a tavasz jön
S együtt, ha mindent téli hó fedez.

Rudnyánszky Gyula.

*) L. Zsilinszky a „Széptan előcsarnoka“ 2. l.

***) L. Greguss Á. „Tanulmányok“ I kőt. 276. l.

*) Mutatványul fiatal keltőbarátunk közelebb megjelenendő kötetéből, melyeket újból ajánlunk a t. olvasó közönség szives figyelmébe.

GÖRÖG MŰVÉSZETI VÁZLATOK.

Váry Gellértől.

(Folytatás.)

Aki már csak némiel is elmélkedett az ember felől, az bizonyosan fölismerete, hogy az emberiségnek korántsem teljesen kiegészült gondolata, midőn az ember testi alakja ment minden állati járuléktól. Az ember még élő lény is, mely tevékenységre van hivatva, melynek összeköttetésben kell lennie más emberekkel, melynek társadalomban kell élnie, szóval amelynek még nemcsak természeti, hanem erkölcsi értelemben is embernek kell lennie. S ha igazat kell mondanunk, a görög nemzet volt az, mely történelmi korszaka alatt kifejtett küzdelmei által, az erkölcsi értelemben vett emberiség eszméjét kivívta. Mint az ő állatóság nem engedte kifejlődni azt, ami természetnél fogva emberi, úgy a hajdankor egyéb nemzetek polgári és társadalmi intézményei lehetetlenné tették a közöttük élő embereknek erkölcsi értelemben való létezését. Az erkölcsi értelemben vett ember először Görögország földén tűnt fel. Az önsorsáról való szabad rendelkezés, a közügyekre való befolyás, a gondolkodás és szólás szabadsága, oly erkölcsi járulékok, melyek nélkül az ember nem egészen kikerekített lény.

Alig is tűnt le a régi hitregés idő, a történelmi korszak görögéi máris a legnagyobb hévvel iparkodtak elhárítani mindazt, ami utjátállta az ember erkölcsi értelemben való kifejlődésének. A köztársasági mozgalmak belülről, a persák elleni háborúk pedig kívülről vívták ki azt, ami által a természetes ember erkölcsi értelemben is emberré lehetett. A Sólonok, Lykurgusok, Mihiadések, Themistoklesek, Cimonok stb. oly emberei a görög történelmi korszaknak, kik a törvényhozás, szónoklat vagy hadviselés útján irtották ki azon akadályokat, melyek az erkölcsi értelemben vett embert elnyomták.

S e nagyszerű tevékenységet, melyet a görög nemzet akár a hitregés, akár a történelmi korszak alatt az emberiség érdekében kifejtett, honnan olvashatnók ki, ha nem azon művészetből, melyben a nemzetnek legfontosabb élményei megörökültek?

Természete az már minden emberi állapotnak, hogy akkor még azon sajátságok, melyek később egyik vagy másik lényben legjellemzetesebbek, nem igen vannak kifejlődve s így azon tárgyakat is, melyek később a legjelesebben elűttek egymástól, alig lehet megkülönböztetni. E tapasztalatot igazolja a görögök legrégebb művészi tevékenysége is. Művészetük legrégebb tárgyai, mint minden népnél, egyes fa és kődarabokból állanak. Majd a keleti befolyás öntött a még ki nem fejlett művészi eljárásra olyan színezetet, hogy azt, amit a görög föld termelt, alig lehetett az egyiptomi vagy phrygiai művel megkülönböztetni. De a görögök művészi tevékenysége körül, csakhamar kezdtek feltűnni oly jelenségek is, melyekből mintegy előre lehetett jósolni a görögségnek nagyszerű történelmi hivatását; csakhamar felismerte e szelleműs nép, hogy neki kell a természeti és erkölcsi értelemben vett embert megteremtenie. Ha e nemzetnek nincs ezen öntudata, úgy nem bírjuk megmagyarázni azt a bámulatos vonzódást e szellemi központ felé, melyet a görög műrenek tanúsítanak; mert a görög művészet fönmaradt emlékei egyenkint vagy összesen ezt az eszmét tárják elének.

A görög műzítés ugyanis hőseinek módjára mindenekelőtt azon gondolkodást irtotta ki, mely izlésesnek találta szobrászatilag az emberi testet állati tagokkal vegyítve előállítani. Szörnyszülötte vala ez a műzítésnek, mely a keleti népek ábrándjainak köszönte

létét, de amely a józan görög ízlésben nem találta istápolást. Hogy azon szörnylények, melyekről a görög hitregés kor hagyományai értesítenek, léteztek-e valósággal, nem tudjuk; de a művészi képzelet szörny-születteiről tényleges és kövévált bizonyágaink vannak. Az egyiptomi szobrászatnak még most is meglevő művei közt nem ritkák a kos- vagy ibis-fejű szobrok, melyek hajdanta mint a művészet remeknek gondolt példányai, diszelegtek a pharaók palotáiban vagy Memphis, Theba, Sais s egyéb városok templomaiban. E nézetnek lidércszerű nyomása alatt született a kis-korú görög szobrászatnak azon műve, mely Demeter (Ceres) istenasszonyt lőfejűnek ábrázolta.

Aki képes felfogni az életbe átültetett bármely józan gondolatnak az értékét s aki tudja, mily nehéz egy általánosan elterjedt előítélet ellenében sikraszállani, az bizonyára elismerőleg tekint a hajdani görög művészekre, kik, mint nemzetök józan gondolkodásának képviselői, a művészet világának szörnyetegeit kiirtották s azoknak ellenében az ember tiszta eszményiségét érvényreemelték. Nem az ábránd, hanem a természet lett tehát irányadó a görög művészetben, mely csakhamar gyakorlaton kívül helyezett minden oly járulékot, mely a természetnél fogva az emberhez nem tartozott. Ennek eredménye lett, hogy a görög szobrászat remekei az emberi testalkatot oly remek példányokban tüntették föl; ennek, hogy a görög művészek legnagyobb részben minden ruha nélkül állították elő embereiket.

Éles hangsúlyozása volt ez a görög műizlésnek, mely a természetes emberre fektette a fősúlyt s mely jóformán más alakot szült, mint akár Assyria, akár Egyptom művészete. Azon befönt szakálu és nehéz kelmébe össze-visza pólyázott alakok, melyekkel a régi assyriai domborműveken (relief) találkozunk s azon összenyomott fejű vézna termetek, melyekre a Nilus körüli romok közt bukkanunk, vajmi más érzelmeket keltenek a szemlélőkben, mint az emberi természetet egész mivoltában föltüntető görög szobrok. Míg amazok magukon viselik azt a keleti mozoghatlanságot és a társadalmi intézvények általi összefacsartságot, addig a görög szobrokon a szabadon cselekvő vagyis az erkölcsi értelemben vett emberre ismerünk. A legrégebb görög művészeti emlékek még meglehetősen magukon viselik azt a merev feszességet, mely sajátja a keleti szobrászatnak. A t e n e a i Apolló szobor, mely most a müncheni glyptothekában (szoborgyűjtemény) foglal helyet, bár ruha nélkül, de oly meredten áll, mint mai napság a katona, midőn tisztje elkiáltotta neki igazodj! D a e d a l u s r ó l, a híres művészről, mondja a hagyomány, hogy ő volt, aki kezeket és lábakat szabadabb mozgásra mutató helyzetben alkalmazta. Valóban a merevség és tuskószerűség mindig is jobban foszladozott a görög szobrászat emberi alakjairól. A művészek, mintha csak karöltve haladtak volna azon politikai és társadalmi vívmányokkal, melyek a való életben mindig szabadabb tért nyitottak a tevékenységre, egyre tisztábban adták elő az emberi alakot annyira ékesítő mozgást. Már Myron, aki záradékát teszi a görög szobrászat kezdetleges korának, meglepő könnyüséget tudott adni alakjainak, mint ezt az ő Marsyos és diszkosz hajtó név alatt ismert szobrai tanúsítják.

Míg a görög szobrászat kiinduláspontját jelelő t e n e a i Apollót éppen merevsége miatt említettük föl, addig ugyanannak zárkővét misem képezheti oly illően, mint a belvederi Apolló, mely az emberi test szabad mozgását a legkellemesebb megatartás alakjában tünteti föl; két szellemi határvonal ez, mely között foglal helyet a görög nemzetnek polgári, irodalmi, művészeti s mindenféle tekintetben vett aranykora s ez aranykornak azon művészi drágaköve, melybe a legnagyobb görög szobrász Phidiász beleihlette nemzetének történeti hivatását. Értjük a művészi drága kő alatt a Perikles korában épült

athenei Parthenon templomot, melyet Pktinosz és Kallikratesz épített, Phidiász pedig szobrokkal és domborművekkel kiékesített. Ebben tetőpontját érte a görög művészi képesség; ez tüntette föl a görög nemzetnek történelmi hivatását; ez láttatta domborműveiben a görögöknak multját és jövődjét; ez mutatta be az emberiség ügyében tett küzdelmeit; ez az embernek természeti és erkölcsi értelemben vett kialakulását. Maga a szüzi istennőnek Athenának (Minerve) szobra belül foglalt helyet s szépsége miatt általános bámulat tárgya volt. Kívül a templomnak háromszögű elő és hátsó homlokzatát tiszta emberi alakban ábrázolt istenek töltötték ki, míg a templomot környező oszlopok fölötti metopák (négyszög alakú terek) és a párkányzat domborművei majd a szörnyeteg kentaurokkal folytatott csatából tártak föl jeleneteket, majd a teljesen kifejlett görög műveltség vallási és békés foglalkozásaiból. Valóban nem lehet a Parthenonra még csak gondolnunk sem anélkül, hogy egyuttal azon magasztos emberi eszme is, melyet e szellemörzs vívott ki, eszünkbe ne jusson s azon finom művészi tapintat, mely mindezt köbe ihlette, bámulatra ne ragadjon.

Már eddigi vázlatunkban is tapasztaltuk, hogy mennyire elősegítette a dolog megértését, midőn a görögök művészet tárgyát illetőleg egy-egy hasonlító pillantást vehettünk azon népek művészi tárgyaira, melyeknek más felfogása volt, mint a görögöknek. Akkor midőn a görögök művészeti tapintata s előjárásáról akarunk szólni, ez összehasonlítás nemcsak előnyös, de teljesen mellőzhetetlenné is válik. Mint a becses kő annál jobban föltünteteti színjátékát, minél több oldalról éri azt a világitó sugár, ugy a görög művészet is szébbnél szebb, még föl nem említett vonásokat tüntet föl, midőn azt egyfelől a régi, másfelől az ujkori nemzetek művészeti tevékenységével összehasonlítjuk.

Ha olvastunk már magasztaló nyilatkozatokat, melyekkel a görögök szellemi életében jártas emberek azoknak művészeti érzékét és természetét elhalmozták, legyünk meggyőződve, hogy ezek igazat mondtak. A görög, mint vajmi kevés népe a világnak, mindig rendelkezni sokat adott a művésziességre. Az igaz görög szellemű ember soha sem tudott megelégedni azzal, hogy valami csak legyen, hanem hogy az egyuttal a művésziesség jellegét is magán hordja. A művésziesség ugyanis valami csodászerű szellemi szint áraszt a dolgokra, mely azokat kellemesebbeké, finomabbakká és a velőkélésre kezelhetőbbeké teszi. E meggyőződést a régi görögök magára az emberre is átvitték. A görög ízlés szerint magának az embernek ép oly művésziességnek kellett lenni, mint az őt környező tárgyaknak. Azért játszott a testgyakorlat oly nagy szerepet a görögök műveltségi életében, mert ez volt azon eszköz, mely a természetes embert megemésítette s azt a művésziesség szivonálára emelte.

Mindazonáltal a görög művészeti érzéknek kétségkívül legvilágosabb nyilatkozatára akadunk magának a művészetnek körében s ez abból állott, hogy a görög elv; a művészet igényeit semmiféle más eszmének föl nem áldozta. Az emberek között mindig szoktak holmi kedvencz eszmék lenni, melyeket annyira fölkarolnak, hogy azzal szemben más egyéb dolognak a természetén tetemes csonkításokat ejtenek, Korunkban ilyennek tekinthetjük más egyebek mellett talán a hasznosság elvét is, mely annyira hatalma alá hajtotta már a sziveket, hogy annak ellenében sem erkölcsi, sem nemzeti vagy emberi elv nem állja meg győztesen a helyet. Az ős keleti népek sem voltak ily eszme hiával. Ilyen volt náluk a vallás, melynek egyes jeleneteit a közönség elé állítani már régenten is a művészetnek vala rendeltetése. Amit a vallás szóval tanított, azt a művészet köralakban láttatta, de úgy, hogy ez előállítás közben a vallási eszmével szemközt mindig a művészet igényei huzzák a rö-

videbbet. Mikor az isteni hatalom eszméjét akarta kifejezni a keleti művész, emberi alakot állított ugyan elő, de vagy óriási nagyságban vagy ami még művészi-etlenebbül vette ki magát, legalább is tizenkét kézzel. E keleti izlésnek szüleménye volt az ephesusi Diana szobra is, mely hogy az isteni és tápláló sajátságát minél metszőbb színben adhassa elő, az istennő testét melléből kezdve a bokájáig emlékekkel illesztette be. Hiába! keleten az eszme volt az uralkodó azt kellett minél kézzelfoghatóbb jelek által kifejezni, mi mellett el kellett hallgatnia a művészet akármely szerény igényének is.

(Folyt. köv.)

Gyöngyszemek.

— A szerkesztő jegyzeteiből. —

16.

Noha azt állítják, hogy a gyűlölettel csak egy lépés a szerelem; mégis a szerelem lehetetlen akkor, ha a gyűlöletet megvetés is kíséri.

A parancsnak gyémántja.

Ponson.

17.

Édesen szenvedni; szomorkodni anélkül, hogy tudnád miért? Az egyedülvalóságot jobban kedvelni minden mulatságnál; örömet magánosan lenni a világos tavaknál, kőszálakon és a homályos erdőségekben; minden gyönyörűséget csak a kies természetből szívni vagy csak egyetlen léleknek társaságát kívánni akinek ezt mind elmondanád . . . micsoda, oh micsoda állapot ez? Itt elvadnak egybe a menny gyönyörűségei a kinok helye gyötrelmével. . .

Fánni hagyományjai

Kármán.

18.

Nincs tisztább, forróbb öröm a világon, mint egy nagy lelket más előtt feltárulni látni.

Az ifjú Werther keservei

Goethe

19.

A leányok rejtélyes virágok, kiket magánosan helyeken talál az ember.

Atala

Chateaubriand.

20.

Megverte isten mindazon szerelemet,
Mely bölcsesség s nem hódol, mint a gyermek!

Dr. Percival.

Ifj. Ábrányi Kornél.

21.

Barátja nincs, kinek nincs ellene.

Helén.

Tennyson.

22.

Minden oly dolognak, mit nem bírunk, kétszeres becse van előttünk.

Egy kép a régi jó időkől.

Gogol Miklós.

23.

Az egyesületi szellem minden haladásnak a leghatalmasabb rugója.

Magyarok története.

Horváth M.

24.

Ezerek közt maga lenni
És titkosan törödni;
Az örömben részt nem venni,
Keservekben edződni;
Kétségbesni, reményíteni
S magát százszor megcsalni;
Bút, kint önön teremteni,
A világnak elhalni:
Ily hatalmas veszedelem
Egy szép kigyó a szerelem.

Kesergő szerelem

Kisfaiud S.

(Folyt. köv.)

LAPSZEMLE.

A vidéki lapok között szépirodalmi művek közlése tekintetében — mindenestre első helyen áll a „Szünóra“ (szépirodalmi heti közlöny) Rácz Mihály tapintatos vezetése mellett.

Költeményeket rendszerint a legújabb nemzedék tehetségesebb tagjaitól hoz ügyesen megválogatva s mindig irodalmi színvonalon állóan. Legújabb számában Vay Sarolta és Rudnyánszky Gyula költeményei olvashatók. Különösen figyelemreméltó az utóbbi kedves kis dala, melyben a szerető szívek boldog viszontlátása előtti gyönyört festi találó színezéssel; ime egy versszak belőle:

*Vágyakra gyúl az epedő szív,
Az érzés üdve szót keres,
A kéz imára kulcsolódik,
De ajkunk mégis néma lesz.*

A „Szépirodalmi Lapok“ szintén igyekezik magát az irodalmi színvonalon tartani; de többször olvasunk benne gyöngye verseket, melyek még elmaradhattak volna a napvilágrahozataltól. 7. számában „Egy színész barátomnak“ című vers van, melynek bemutatását csakis alkalmoszerűsége mentheti. Nincs meg benne az a bizonyos emelkedettség, amit minden költeménytől megkívánunk s ami nélkül a költemény minden igyekezet mellett is csak verses próza marad. Külalakja is nagyon döcögős s gyöngye, kezdő kezekre mutat. Ki ne érezné pl. a következő sorokban a rhythmushányt és rimek rozszaságát:

*Láncaid lerázza egy pillanat
Mit sorsod rád rakott mohón:
Am a lámpák fénye ha elfárad:
Még sörrennek újra lábodon.*

Bizony ez nem érdemelte meg a közlést, kivált egy kizárólag szépirodalmi lapban!

A „Szatmár“ 15. számában két verset is olvasunk; egyiket Nyikora (?) írja, másikat Gajmossy Iván. Egyiket se mondhatjuk sikerültnek. Ny. csak hogy rimet mondjon, így zeng:

*Kérésed teljesült:
Felőled álmodám!
S im: való az álom
Csalóka képe man (!)*

G. is megadta neki! „Dalok az egyetlenegyhez“:

*Gondolj majd rám, kinek szívé,
Most eltiportad kacagva . . .
Jusson eszedbe, hogy szívedben
Kiolthatla szerelem van.*

Ismerjük a „Szatmár“ szerkesztője szép célját a vidéki kezdők felkarolását illetőleg s méltányoljuk is; de engedjen meg, ilyen erőlködésekkel azt sohasem fogja elérni. Olvastunk mi már lapjában meleg hangu, sikerültnek mondható költeményeket is Fülep Imre, Katona Árpádtól s másoktól, kik kezdők daczára is sokkal előbb állanak a fenebbiekénél; az ilyeneket kell buzdítani.

A „Székesfehérvár és Vidéké“-ben ismét Gajmossy nevével találkozunk egy valamivel jobb, de mégsem sikerült vers alatt. G.—t, mint több vidéki lap munkatársát, már régebben ismerjük; bármennyire méltányoljuk is azonban szorgalmát és igyekezetét, sokkal jobban szeretnők, ha — legalább egyidőre — fülhagyna a versírásai. Vannak neki eszméi és gondolatai, de még nincsenek kiforrva annyira, hogy megállanának a sarat. Ha mindenképen verset akar írni, igye-

kezzék mindenelőtt érzelmeit tisztábahozni s az annak megfelelő művészi külalakot elsajátítani, mert csak e kettő harmonikus összeolvadása adhat sikerült költeményt. Különben legajánlatosabb volna a prózánál maradnia, mely könnyebbségénél fogva hamarabb megadja azt a sikert, melyet a versírás útján nehezen lehet elérni s melyet ő különben is elég ügyesen kezel.

Egyáltalában nem ártana, ha a versek közlésében minden vidéki szerkesztő oly tapintatos szigorral járna el, mint ezt a „Veszprém“, „Sopron“, „Somogy“, „Nagyvárad“ éles szemű szerkesztői teszik; több tekintélye volna így a vidéki szépirodalomnak is s nem kellene lépten-nyomon hallanunk folytonos variációkban G o e t t e eme nagyon is ránk illő szavait:

*Jung und alt und gross und klein
Schreckliches Gelichter!
Niemand will ein Schuster sein,
Jedermann ein Dichter!*

Argus.

GIARDINETTO.*)

Budapest, ápril 19.

(B. A.) Puskaporszag és melódia. Ezekben ugyan semmi hasonlóság nincs, de mindkettővel telve van a levegő. Nilsson és Patti, Trebelli, Salvini, Gerster Etelka. Az áriaivad, hangversenykorszak. S ha majd jön a nagy nap, melyben a roppant bassus hangok hallatszanak. Ágyudörgés szilaj mének nyertése, kúrtszó és dobpergés. A háboru előestéjén vagyunk. Hogy ez az este már tart több egy événél! Bár csak ez az éjszaka szent György napig tartana.

*

Scholastico-diplomaticai csemege.

A szaldobágyi iskola növendékei kérvényt adtak be az európai diplomaticai testülethez az iránt, hogy tekintettel arra, miszerint ők nem tartoznak a földiratot és térképet kétszer is tanulmányozni, kegyeskedjék a fentiszelt testület a folyamodókkal Európa jövő mappáját közölni, nehogy a háboru után az addigi tanulmányozás kárba vesszen.

A nagyhatalmak a kérvényt véleményes jelentéssel végett kiadták Szerbia királyának.

*

A főváros mulat. Soha kedélyesebben mulató várost a mi kedves Budapestünknel! Az idegen valóban megirigyelhet bennünket, ha egy vasárnap délután meglátogatja mulató helyeinket. Dietrich és Gottschliegéknel még iszszak a theát s a tavasz markirozott verőfényében megtelik a városliget és valamennyi sétány vasárnapló közönséggel.

Az Erzsébet-kioszk teraszszán fogyasztják Mokka sötét vagy világos levét; alant a nyílt területen a zene hangjai mellett csemegézik a zajos közönség s a korlátlanul ábrándos kedélyű munkás udvarol az érzékeny szívű szobaciczusnak. Minden mulató hely telve sokféle közönséggel. Iparos, kereskedő, művész, ügyvéd, író, hivatalnok, fináncz és adóvégrehajtó. Memento mori!

*

A népszínházban még folyton utazik Strogoff Mihály uram Moszkvától Irkutskig.** Mivel hogy már közelebb eléri utazása végeczélját, Rákosi Jenő új utra akarja birni a touristát. Nem lesz oly viszontagságos. Kényelmes utazás Budapettól Berlinig.

*) B. A. ezentul minden hónapban fog egy ilyen „Giardinetto“-t írni a „Délibáb“ olvasói számára.

**) Hozzánk is megérkezett már!

S z e r k.

A budapesti régi városháza erkélyéről tömérdek nép előtt akarták megtenni a villanyvilágítási kísérletet. Aztán meg is tették a kísérletet A poductió a szó legfényesebb értelmében fényesen sikerült; az eredmény meglepő volt. A gázlángok nagyon restelnették a dolgot. A közönség tapsolt és éljenezett. Ha egy nem tapsoló komor ember volt a tömegben látható, az elménczek ráfogták, hogy gáztársulati részvényes.

Sakktalány.

Kunczl Klemmitől.

zett	A	du	mely	mek	mod	Áll	től
lat	el	sze	fe	kol	fi	vé	hal
szit	szeg	mely	Moz	S	kel:	tő	a
lop	lan	lett	dus	reszt	ha	sir	te
re	kint	be	ten	kel	sá	ton	Pe
szó	ta	ként	Ke	font	a	jös	tam
te	föld	den	zek	ge	ar	esét	S
min	bor	ren	S	kin	ke	Áll	a

Megfejtési határidő május 4.

A helyesen megfejtők nevei közt A b o u t két kötetes regénye: „A becstelen“ sorsolattik ki, melynek bolti ára 2 frt.

A szerkesztő üzenetei.

Még eddig nincs a lap főnállása biztosítva; ha t. előfizetőink csak egy-egy előfizetőt sziveskednének még lapunk számára megnyerni, örömmel néznénk a jövő elé. Szabad kérnünk?

Több tudakozó előfizetőnek sietünk tudomására hozni, hogy a kedvezményképen járó regény csak jun iusban fog szélküldetni.

Tisztelt közönség. . . . A jövő számban; csak ezt volna jó megváltoztatni: „Belemarjultam már a hecczbe . . .“ A többire nézve úgy tesztek.

A költő álma. Jönni fog nem sokára. A másikat jobb lesz elhagyni. Hát M. és Sch mi az ördögöt csinál?

Dr. Szemák István. Kaptam. Levelem megy.

Dr. Tomcsányi. Jönni fog; a többit is várom.

—i. Emil. Budapest. Nem üti meg a mértéket, Aut Caesar, aut nihil!

H. G. Debreczen. Ime: Emiliához.

Kedves, szép Emiliám

Szeretlek tégedet ám . . . (Hámm!)

. . . . Luiza. Lekötelezett.

G. I. A vers nem jó, a másik nagyon hosszú. Rövidebbet kérek.

Matildnak. Szegény Matild!

Jó reggelt! . . . Alázzolgája! Volt szerencsém:

Hexameter. Én jobbat mondok:

Fujnak az északi szél, még a gyökerét is azonban!

A többiről jövőre.